

R. DVORÁK

POHÁDKA
POJIHLAVÍ
HADCOVÁ STEP U MOHELNA

RUDOLF DVOŘÁK

POHÁDKA POJIHLAVÍ

HADCOVÁ STEP U MOHELNA

S 15 obrázky a mapkou.

Mohelno 1929.

SVÉ ŽENĚ,

NADŠENÉ MILOVNICI

PŘÍRODY.

Úvod.

Hadcovou step u Mohelna znám již přes 20 let. Hned při první návštěvě jsem se do ní zamiloval. Malé území toto již od padesátých let minulého století bylo cílem četných botaniků a objevy tam učiněné překvapily téměř celý vědecký botanický svět. Zde vykouzila Příroda na výslunných skalnatých hadcových úbočích, proti jihu otevřených, jedinečný případ a typický obraz skalní či pustinné stepi a stepnatých pastvin se svéráznými poměry vegetacími. Zde uhostila se vzácná a bohatá květena teplomilná a suchomilná (xerothermofytní), jejímž výskytem stává se toto místo jedinečnou botanickou zvláštností v celé střední Evropě.

Avšak k přírodovědeckému významu tohoto území druží se i celková tvářnost krajinná, úchvatná panoráma, romantická zakoutí údolí Jihlavy s imposantními skalními ostrožnami atd., takže patří toto území nesporně mezi nej přednější krásy naší domoviny a je vyhledáváno četnými turisty.

Když jsem se zde trvale usadil (r. 1924), cítil jsem jako přírodopisec, že bude povinností mou a všech mých druhů pracovati k tomu, aby jedinečné přírodní krásy a bohatství zdejší flory zůstaly zachovány na časy budoucí. Přiznávám se, že jsem tehdy nepovažoval za nutné přičiněvati se o zřízení přírodní rezervace z tohoto území. Pokud se mi zdálo, nehrozilo tu, mimo snad pastvu, vážné nebezpečí hospodářstvím lesním, které nenalézá zde dobré

půdy pro přílišný rozsah hadcových skal, nekonečné droliny a nedostatek výživy. Než průběhem doby se poměry vyvinuly jinak.

V roce 1926 pojala obec úmysl celou step osázeti akáty. To by ovšem znamenalo, že během jednoho desítiletí bude po všem. Na náš apel a na žádost příslušných kruhů vědeckých a politických ustoupila správa obce ochotně od svého úmyslu a začla ihned vyjednávat s památkovým úřadem při ministerstvu školství a národní osvěty o zřízení přírodní rezervace na tomto území. Ale úspěšnému vyjednávání postavila se v cestu nepředvídaná překážka se strany jistého soukromého podnikatele, jemuž měla býti i tato vědecky tak důležitá a památná step vydána na pospas. Jest si jen přát, aby se podařilo úsilím povolaných činitelů obec tohoto nešťastného závazku zbaviti a aby v brzkú území toto prohlášeno bylo za přírodní státní rezervaci a tak uchováno neporušené na věčné časy.

*

Tyto moje zápisky, které nebyly původně určeny pro veřejnost, nemají však jen poučovati, spíše nabádati k cestování a k pozorování na cestách Přírodou. Nečekám také, že čtenář obeznamovaný s místem, o němž píši, bude vždy se mnou souhlasiti, a ani bych si toho nepřál, poněvadž sympatie a záliba má býti výronem individualismu každého jedince, neboť každý myslící a cítící jedinec prodělává po celý svůj život vnitřní vývoj, zrcadlící se v různosti ozvuků vnějšího života.

Nejsem básníkem, ani se necítím povoláním mistrem v líčení přírodních krás, ale jednu věc nepopře mi nikdo: že črty tyto napsány byly z bezměrné lásky k Přírodě a proto prosím, aby také tak a jen tak byly přijaty.

Včerejší čistý západ slunce sliboval krásný májový den. Proto pospíšili jsme si se spaním a sotvo se ráno trochu rozednilo, vyšel jsem s několika svými přáteli z domova. Bylať dnešním cílem naším botanická exkurse na hadcovu step, pamětihodnou teplo- a suchomilnou květenou.

Svěží ranní vzduch nás popoháněl a skřivánčí zpěv k nám zazníval se všech stran. Ohnivá koule sluneční vyhoupla nad horizont a rozlila záplavu zlata po stepi. Stojíme u mohutné mohyly z pradávných dob, na jejímžto vrchole týčí se jakýsi starý památník, memento dob dávno minulých, kdy, jak se zdá, kolem této velké mohyly bylo roztroušeno po celé planince množství menších, jež ale dlouhými věky jsou se zemí již úplně srovnány. V r. 1925 byly tu náhodou při kopání objeveny dva hroby z doby kultury hallštatské (600—200 let př. Kr.), z nichž vyneseny mísovité popelnice s popelem a opálenými kostmi lidskými, malé zdobené nádoby zv. osudí, železné náramky a sponky, spirálovitě stočené drátky, hliněná štěrchátka a jantarové kuličky vrtané a pod. Podle všeho stávalo tu důležité pohanské žároviště, kde spalovali mrtvolu z dalekého okolí, a pohanské pohřebiště. Když pak později založena byla pod vrškem tím osada, nazvána podle četných mohyl — Mohylno (dnešní Mohelno).

Však tu již mísí se do skřivánčího jásotu tklivá melodie lindušek. Název to ptáčnický; jinak správně skřivan lesní (*Galerida arborea*). Ptáček tento již v březnu k nám přilétá a zde na stepi rád se usazuje. Jeho zpěv, ač hlasitý a zjevně rozdělením na skřivánčí upomínající, přec v něžných strofách, jež as jako li-li-li-li-li-li, dil-dil-dil-dil-dil,

dli-dli-dli-dli-dli zní a po púltonech se snižuje, daleko ho předčí svým půvabem.

Jsme vlastně již na stepi. Zdá se nám však hrozně prázdná, ba pustá a neobydlena bez stromů i bez křovin. Ale popojdme ani ne celých sto kroků od mohyly směrem jižním a blížíme se — naši pohádce. Stojíme na okraji mohutného koryta (jehož největší šířka nahoře dosahuje 1000 m), jež před mnoha a mnoha tisíci lety (v době diluviální) vyryl mocný vodní tok, jehož zbytek dnes tamhle hluboko na dně po četných balvanech vesele šumí. Je to dnešní Jihlavka (260 m nad mořem).

Scenerie nad pomyslením půvabná. Jsme tu asi uprostřed stepi (nadmoř. výška 380 m) 120 m nad řekou a před námi jako na plastické mapě rozprostírá se pestrý koberec, hustě setkaný ze všech možných odstínů barvy zelené až zelenočerné, avšak i žluté, nafialovělé, a malebnost všeho zvyšuje velezajímavý meandr, v kterém řeka obtéká 350 m dlouhý, ale celkem úzký a malebný skalnatý hřeben. Tato přirozená hráz hadcová, která dosahuje největší výšky jen asi 25 m, vybíhá z obrovitého trupu velmi úzkou šíjí (jeť pouze 40 m šir.), však směrem k nám se kyjovitě rozšiřuje tvoříc na svém konci široký, pravidelně vykroužený oblouk, porostlý na svahu pěknými borovicemi. Z části je holá a nese zcela přiléhající název „Čertův ocas“.

Při jeho kořenu voda z obou stran (při svrchu zmíněné šíjí) rve břehy neustále, zvláště při jarních povodních. V takovýchto zatačkách totiž následkem odstředivosti se pruh největší rychlosti v řece, který v rovných částech toku bývá asi uprostřed, přibližuje značně břehu konvexnímu. Zde voda rychleji a mocněji proudí a má ovšem větší účinek erosi, podemílá břehy a stráně činí zpravidla velmi příkrými. Když řeka po delší dobu vyvíjí tuto boční erosi, podemele stěny amfiteatru tak, že se konečně sesypávají dolů a poněvadž právě v těchto místech pracuje boční

Obr. 1. Čertův ocas na Jihlavce u Mohelna.

erose proti sobě z obou stran, stává se šíje stále užší a užší, při čemž se ještě snižuje, až konečně prorve voda v těchto místech hřeben, dřívější své řečiště (meandr) opustí a tak si svůj tok zkrátí. Kolik tisíciletí to ještě uplyne!

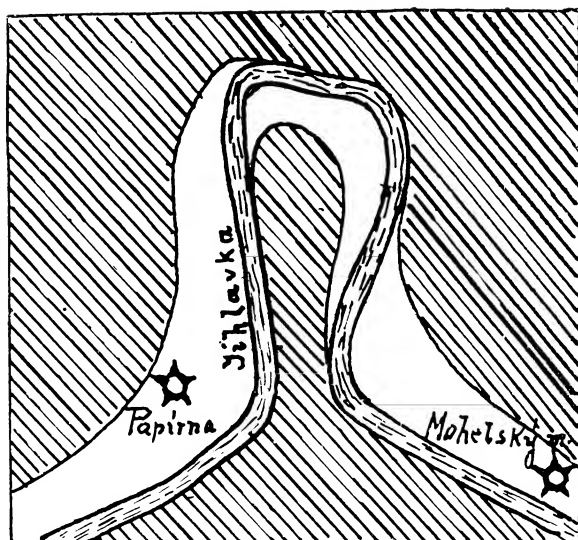
Na břehu protilehlém, konkávním, voda majíc menší rychlost, nechává ležeti část materiálu, který s sebou vleče, tedy akumuluje. Tam z nanášeného materiálu povstávají ploché „ostruhy“, z nichž časem povstává široká podloha údolní — údolní lučina. Takový „jesep“ vidíme názorně v zeleném pažitu u „Papírny“ a v levo pod obloukem „Čer-

tova ocasu“, kde se rozkládá krásně zelená taková údolní
lučina — a ještě dále v levo, kde tušíme mlýn, ukrytý
v korunách mocných stromů.

Zato naproti na břehu konvexním hluboko pod námi
podemílá mocný proud příkrou skalnatou stráň, práh vel-
kolepého do půlkruhu báječně vymodelovaného amfiteatru,
na jehož horním okraji právě stojíme. Amfiteatr tento
je jedním z nejnádhernějších a z nejmohutnějších, jež jsem
kdy viděl. Dosahuje v půlkruhu délky kolem 1000 m.

Hadcová jeho skaliska jsou prorvána směrem svrchu
dolů několika hluboce zaříznutými roklemi, jež jsou od sebe
odděleny bizarně kostrbatými skalními hřebeny. Poněvadž
amfiteatr je otevřen přímo proti jižní straně a sluneční
paprsky dopadají naň skoro po celý rok kolmo, jsou tyto
hadcové skály svou expozicí neustále vystaveny žhavým
polibkům slunečním a zvláště za letní doby do žáru se
rozpalují, takže je tu vyhověno podmínkám, jichž vegetace
thermofilní (teplomilná) ke svému bytí nezbytně potřebuje.
Po příkrých skalnatých svazích voda dešťová snadno stéká,
není tu souvislých koberců travnatých, jež by ji mohly
a větší míře zadržovati a tak bývají v létě obyčejně v dlou-
hých obdobích úplně vypráhlé; na nich mohou prosperovati
pouze druhy rostlinné přizpůsobené nedostatku vláhy a
vysokým extrémům letní přírody. Zde na tomto útvaru
skalním setkáváme se s bohatou vegetací xerofytní, resp.
xerothermní (sucho- a teplomilnou), která se tu za při-
rozených podmínek nerušeně mohla vyvíjeti a to v takovém
množství, jako nikde jinde v dalekém a širokém okolí.

Protější lesnaté stráně (389 m n. m.) jsou vytvořeny
granuletem, jenž místy sráznými skalisky kolmo do řeky
spadá. Však hle, právě tam na protější skále se cosi kmitá.
Triedr tam namířený nám prozradil, že tam dlí několik
lidí, podle všeho turistů, kteří se kochají zase pohledem
na nás, zase na svůj protějšek, totiž na skvostný náš am-

1 : 8000

Obr. 2. Plán Čertova oasu u Mohelna.

fitheatr, jenž právě tam odtud svou přírodní scenerií jest opravdu imposantní a úchvatný.

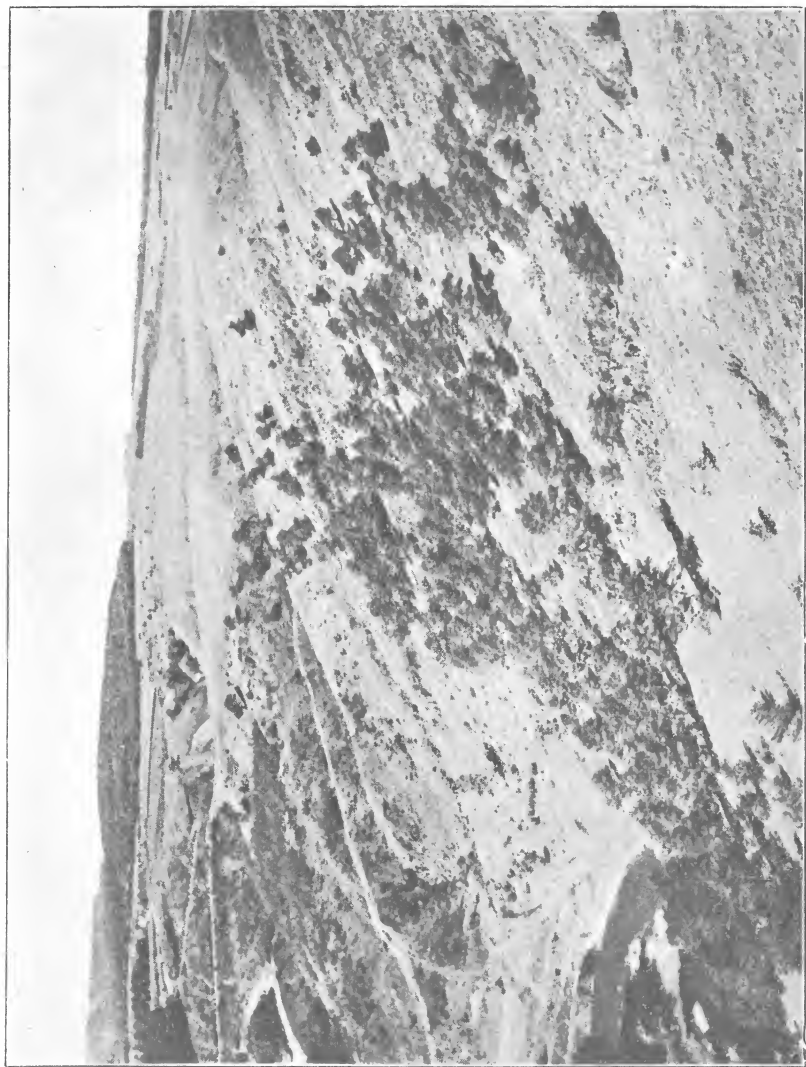
Nemůžeme se nasytití nádherných výhledů dolů a na okolní stráně, mající sto nálad a tolikéž tváří. Uplatňuje své kouzlo i scenerie hřebenů nořících se v nejrůznější odstíny zeleně i jiných barev. Z tohoto místa, na němž právě stojíme, lze přehlédnouti celou hadcovu step, která se šíří od východu k západu v délce 2·2 km a lze ji rozdělití ve dva rozdílné útvary. Skalnatá stráň, amfitheatr pod námi tvoří dle *prof. Dra Jos. Podpěry*, věhlasného badatele stepní květeny, tak zvanou „pustinnou step“. vyznačenou kostřavou sivou (*Festuca glauca*), s porosty borovice lesní (*Pinus silvestris*) a stepní kvě-

tenou (Kavyl sličný — *Stipa pulcherrima*) — a náhorní plateau t. zv. „pastvinnou step“, kde vévodí kostřava nepravá (*Festuca pseudovina*) s kostřavou ovčí (*Festuca ovina*) beze stromů a bez křovin.

Tato střední část stepi, jež nese název „Kompašky“, byla až do převratu společným majetkem (do kumpanie) velkostatku a zdejší obce. Když pak zdejší velkostatek byl zrušen a rozparcelován, připadlo celé to území obci mohelenské. Západní část tamhle za silnicí až k lesům, tot „Pohaňska“ a ta vyvýšená holá pláň uzavírající obzor na východě je „Výhon“.

Slunce již značně postoupilo a plně svým roztaveným zlatem zalévá step. Čas ubíhá nám až příliš rychle. Pokračujeme dále k východu stále po okraji amfiteatru. Přichází jakýsi cizinec, patrně turista a připojil se k nám. Povídá: „Četl jsem a slyšel jsem, co tu roste všelijakých pěkných a vzácných květin a ač tu chodím již hezky dlouho, nic tu pořád nevidím.“ Vyvedl jsem jej hned z jeho omylu.

„Právě zde nahoře na této t. zv. pastvinné stepi roste sta a statisíce květin — jenže je třeba vzítí oči do hrsti a přiblížit je k zemi.“ A než uplynulo několik vteřin, držel v ruce aspoň 15 různých druhů, některých ovšem tak drobných, že je sotva bylo lze v prstech udržeti. Tak na př. forma pomněnky tuhé (*Myosotis stricta* f. *minima*), rozrazil rolník (*Veronica arvensis* f. *pusilla*), šťovík menší (*Rumex acetosella* f. *subtilis*), řebříček obecný (*Achillea millefolium* f. *pumila*), sedmikráska (*Bellis perennis* f. *pygmaea*), rožec pětimužný (*Cerastium semidecandrum*) a m. j. „Zde se uplatňují“, vykládám dále, „trpasličí formy rostlinné, t. zv. nanismy, pro přírodopisce tak svrchovaně zajímavé, v ohromném množství. Během dvou roků objevil jsem jich tu 109 druhů, počet to zajisté úctyhodný. Proto právem považuji naši hadcovu step za „klasické místo nanismů“.

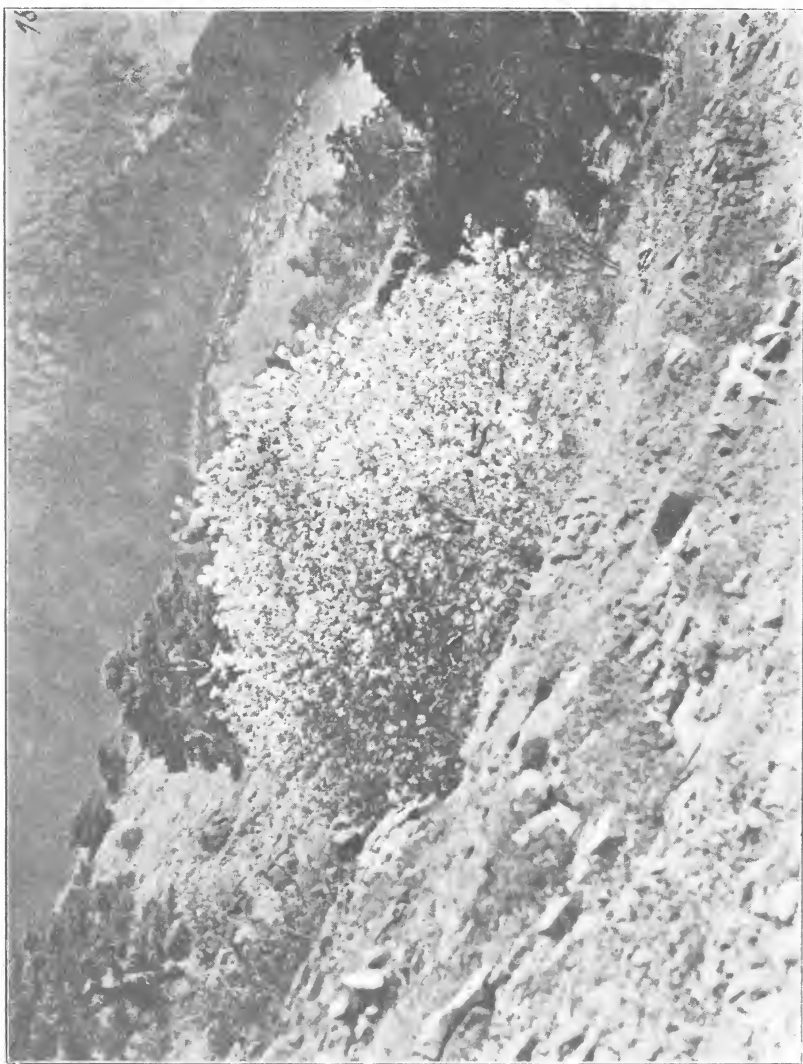
Obr. 3. Část hadcové stepi u Mohelna — celkový pohled.

Tyto zakrslé formy jsou stanovištními modifikacemi a jsou podmíněny různými vlivy. Ty vypisovati na tomto místě to vedlo by příliš daleko a vypočítávati všechny druhy jejich zde rostoucí by bylo zajisté zcela bezúčelné*).

„Tatínku, tady je to jako v Dalmacii, vid?“ slyšíme opodál asi třináctiletého synka, který se svým otcem k nám mířil. „Správně jsi to vystihl, mladý pane“, pravím po seznámení se, „zcela správně“. „To zde je step jako v Dalmacii, holina, pustina na pohled, jenže tam je to step vápencová a zde hadcová — ovšem je ještě jiný rozdíl, ale celkem dohřes pochopil. Dalmacie však nebyla vždy stepí. Byly časy (za římského panství), kdy Dalmacie se honosila rozsáhlými a malebnými lesy a bujnou vegetací. byl to ráj, kde římstí boháči ve svých nádherných letních sídlech prožívali větší část svého blahobytného života a kdy poměry hospodářské tu byly velmi utěšené. Když ale později za vlády benátské byla země svých krásných lesů zbavena (Benátčané káceli nerozumně celé komplexy na stavbu lodí, ale o vysazení nových se nestarali), úrodná prst byla vodou s vyšších svahů a strání horských odplavena, zpusťla ta jindy krásná země a dnes jen na chráněných pobřežních pásech a na ostrovech daří se víno. roste olíva, fíky, tabák, svatojanský chléb a palmy.“

Ale tato naše step hadcová je památná tím, že je tu již od pradávna a že se tu zachovala až do dnes z dob dávno a dávno minulých, z období stepního, jež následovalo po době ledové u nás v Evropě. A právě tento památný zbytek, toto nádherné refugium květeny xerotické. kde celá řada rostlin stepních našla svůj útulek, činí Mohelno botanicky světoznámým. Serpentina (hadce) mohelenské jsou ale významné vegetací vývojově velmi různorodou, jak ukazuje kontrast mezi kapradinou tak zv.

*) Viz Rud. Dvořák: Nanismy hadcové stepi u Mohelna na Moravě. Díl I. Zvláštní otisk ze „Sborníku přírodovědeckého klubu v Brně“ za rok 1927. Roč. X. Díl II. Tamtéž, roč. XI. za rok 1928.

Obr. 4. Kvetoucí mahalebka na stepi mohelenské.

podmrvkou Marantovou (*Notholaena Marantae*), jako příslušníkem skalní květeny široké oblasti mediterránní (relikt třetihorní), která zde dosahuje severního bodu svého zeměpisného rozšíření a mezi hadímordem rakouským (*Scorzonera austriaca*) příslušníkem to subarkticko-sibiřské stepi, který zde na Podunají nejdale proniká k západu.

Před námi kupí se bizarní obrysy sluncem osvětlených i neozářených hřebenů. V letu zazáří otakárek fenyklový neb ovocný (*Papilio machaon* a *podalirius*) a polekán prudce zmizí za skaliskem. Věru nevíme, máme-li se kochati čarokrásným výhledem, či spíše prohlížeti zajímavé kolekce rostlin zde rostoucích.

Po malé chvilce otevřel se před námi nový obraz a upoutaly nás nové scenerie, nové kontury, tvary a barvy. Skalnatá stráž celá svítí velkými žlutými skvrnami, jako by ji zlatem polil. To tak poseta je zejména celá horní polovice hustými koberci motýlokvětě kručinky chlupaté (*Genista pilosa*), která intensivně žlutě a velmi bohatě kvete. Bizarní zakrslé borovice, jež libují si na místech vystavených záru letního slunce, černají se jako tmavozelené kupky; a co ty skvrny oslňující bělí sněhovou od jejich tmavě zeleně se tak nápadně odrážející? To nás odevšad pozdravují keře nádherných a pro scenerii tak význačných mahalebek (*Prunus mahaleb* *), jejichž koruna jest jediná kytice bílých květů tak křiklavě zářících v paprscích květnového slunce. A tamhle doleji v pravo pohrává větřík stříbrnými osinami statného kavylu sličného (*Stipa pulcherrima* var. *dasyphylla*), který tam v celých masách zdobí vypráhlá skaliska svými mohutnými a rozložitými trsy, a kmitá klásky ovšíře lučního, chlupatolistého (*Avenastrum*

*) Také turecká višěň neboli střemcha skalní. Někde ji sázejí a z rovných větví, které mají lesklou a světle hnědou kůru a příjemně voní, dělají „pravé turecké“ troubele k dýmčám. Z nechutných peckovic vyrábějí v Dalmacii výborný likér maraskin.

Obr. Amfitheatr (pustinná skalnatá step) nad Jihlavkou — od západu.

pratense var. *hirtifolium*). Obě tyto ozdobné trávy patří k nejzajímavějším a nejrozšířenějším zjevům zdejší květeny. Tu a tam zříme kříček jalovcový (*Juniperus communis*).

Všechny tyto efekty jsou vskutku báječné. Kolem nás zasvitl nějaký pestrý motýl a do výše vznesly se vyplašené poštolky (*Tinnunculus tinnunculus*), jež zvolily si tamhle ty srázné stěny skalní za hnízdiště a kroužily na námi. Hnízda volného si obyčejně nestavějí, volíce si na skalách prostě chráněný výklenek anebo se spokojují s opuštěným hnízdem vraním nebo jiným větším na borovici. Pojednou zamířily na blízké pole, kde nevysoko nad zemí se vznášejí nepříliš rychlým, plavným letem. Pojednou zastaví se jakoby ve vzduchu přibita a třepetajíc křídly několik sekund na jednom místě setrvává. Za vyslíděnou kořistí snese se šikmo k zemi. Podaří-li se lov, menší věci sežírá hned v letu, s většími odlétá na bezpečné místo. Potravou jest jí převážnou většinou různý hmyz, obzvláště kobylky, z obratlovců myši. Poštolka obecná je jednou z nejpěknějších ozdob naší stepi a dlužno ji co nejvřeleji všeobecné ochraně doporučiti. Jeť ptákem naprosto užitečným.

Samorostlé borovice (*Pinus silvestris*) zabírají hlavně nižší části stráně a zde jsou také nejstatnější, avšak šplhají až sem po úbočí na vypráhlá skaliska, kde stěží hájí svého bytí a tudíž jsou zakrslé a křivolaké, řídnou stále víc a více, až konečně nahoře úplně zanikají. Na borovicích roztahují se světle zelené trsy epifytického jmelí (*Viscum album*), jež jako bizarní chumáče ověšují větve i kmeny.

Den je slunečný, horký, zkrátka pro květen bezvadný. Vedle vegetace poutají nás ovšem výhledy dolů na zákruty řeky a abychom se co nejvíce pokochali malebnou touto scenerií, usedáme na chvíli na nejvyšším bodě velkolepého amfiteatru. Nejvíce nás upoutává čarokrásný výhled směrem jihozápadním přes Čertův ocas a Dukovanský mlýn na dlouhé údolí lesnatými boky sevřené s bujnou zelení údolních luk a lesklým zrcadlem nad splavem se do šíře rozlévající řeky. Rozkošný to obrázek! Kolem poletují a se skály na skálu přelétají jacísi ptáčekové, podle všeho rehkové z a h r a d n í (*Erithacus phoenicurus*), kteří dávají sice přednost rovině před hornatými krajinami, vyskytují se ale i v těchto, zvláště v krajích teplejších.

Ke hnízdění vyhledává si rehek skuliny skalní a staví si hnízdo nepříliš umělé ze suchých stébel peřím vyložené. Chvilkami mihne se kolem zas pestrý motýlek, tu nádherný žlutásek řešetlákový (*Rhodocera rhamni*) nebo babočka paví ok o d e n n í (*Vanessa Jo*) s duhovými oky na křídlech, tu honí se ještě dva něžní běláskové řeřichové (*Euchloe cardamines*), kteří se patrně trochu opozdili. Obvykle tu létávají již v druhé polovici dubna.

Svémi světle žlutými dosti velkými úbory upoutává naši pozornost hadím o r d r a k o u s k ý (*Scorzonera austriaca*), jež sledujeme od tohoto místa počínajíc dosti dlouho po hadcových skalách dosti příkrého svahu a ostře se odráží jak od temných skal tak i od jiných zástupců stepní květeny, kteří nás na delší pouti provázejí. Zajímavých rostlin je tu na tucty. Uvedl jsem zatím jen několik ná-

Obr. 6. Hadimord rakouský na hadcových skalách.

padných typů, které neuniknou pozornosti žádného turisty. Vyjmenovávati všechny, jež mizely v botanické torbě mých přátel, vymyká se z rámce této črty a není to také jejím účelem. Stalo se tak jinde — viz příslušnou literaturu v poznámce. *)

Tu upoutala pozornost nás všech jakási včela s nápadně dlouhými tykadly. Nejsem zoolog a proto nemohl jsem o tom rozhodovati, ale později jsem se dověděl, že

*) *Dr J. Podpěra*: 1. Květena Moravy v minulosti a přítomnosti. Zvláštní otisk z Výroční zprávy Mor. Přírod. Společnosti v Brně. 1925.

2. Doplnky ku květeně moravské. — Časopis morav. musea zemského, roč. XI.—XIV.

3. Květena Moravy ve vztazích systematických a geobotanických sv. I. a II. — Práce Mor. Přírodovědecké Společnosti v Brně.

4. Plantae Moraviae novae vel minus cognitae. — Spisy vydávané přírodov. fakultou Masarykovy university v Brně č. 12.

Dr J. Suza: 5. Xerothermní květena podkladů serpentínových na dolním toku Jihlavy. — Zvl. otisk časopisu mor. musea zem., roč. XX.

6. Geobotanický průvodce serpentínovou oblastí u Mohelna na jihozápadní Moravě (ČSR.) — Rozpravy II. tř. české akademie, roč. XXXVII. č. 31.

7. Přírodní rezervace u Mohelna. — Zvl. otisk Přírody, roč. XX. č. 9.

Dr A. Zlatník: 8. Etudes écologiques et sociologiques sur le Sesleria coerulea et le Seslerion calcariae en Tchécoslovaquie. — Rozpravy Králov. české spol. nauk, tř. math.-přírodovědecká, nová řada VIII. č. 1., 1928, str. 124.

— Guide géobotanique pour le terrain serpentineux près de Mohelno dans la Moravie du sud-ouest (Tchécoslovaquie) — Tamtéž, str. 34.

Fr. Nováček: 9. Vědecký význam hadcového území u Mohelna. — Zvl. otisk časop. Od Horácka k Podýjí, roč. IV.

Rud. Dvořák: 10. Průvodce Pohlavím a Pooslavím. — Nákladem J. F. Kubeše v Třebíči, 1924, stran 173.

11. Zajímavé meandry Jihlavy a Oslavy. — Zvl. otisk z Přírody, roč. XIX. č. 5., 1926.

Obr. 7. Zúkrsalá borovice klečovitého vzrústu na skatní stepi.

je to včela dlouhorožka náležející čeledi cizopasných včel, Eucera. Od té doby jsem ji zde vidával častěji.

Stácíme se po svahu vpravo dolů. Každý nový krok přináší nové druhy květin. Při cestičce mezi skalisky se vinoucí, planou velké červené květy vlčího máku (*Papaver rhoeas*) a hadcové skály strakatí se různobarevnými skvrnami lišejníkových stélek, z nichž ty nejhojnější a nejtmaší (hnědočerné), nápadně do oka bijící, jsou *Acarospora Suzai*, nový druh lišejníku takto pojmenovaný švédským lichenologem *A. Magnusenem*, a tak pokřtěna pěšina tato, na níž nás lišejník ten hodný kus vyprovází, Suzovou stezkou — na počest *Dr Jindř. Suzy*, badatele tohoto kraje a věhlasného lichenologa československého, který uvádí z naší hadcové stepi přes půldruhého sta druhů (s varietami a formami) lišejníků, z nichž několik druhů je nejen pro naši republiku, ale pro floru lišejníkovou vůbec úplně nových.

Tu a tam vlaje osamělý trs anebo i celá skupinka kavylu sličného a jakýsi parfum sladký, jemný, příjemně osvěžující dráždí náš čich. To růže vinná (*Rosa eglanteria*), lemující několika keříky po pravé straně chodníček. vydychuje tu líbeznou vůni z hojných rezavých žlázek svých drobných lístků. Velice mile působí, že nikde nepřevládá jednotvárný porost na ploše přespráliš velké, všude je změna a variace, a proto chůze touto „stepní zahradou“ jest neustálým požitkem.

Aj, tu v levo mezi kamením pod takovou hezkou a krivolakou borovičkou sedí několik miskovitých plodnic houbových s několika trojhrannými cípy v průměru 3—6 cm se stěnami hustě masitými, zevně bělavými s nádechem žlutavým, uvnitř fialovými hustě bíle tečkovanými. Některé jsou ještě v substrátu ponořené neb již vyniklé, kulaté, ale většina jest jich již trhaně otevřených. Je to baňka velkokališná (*Pustularia macrocalyx* f. *coronaria*) svým

Obr. 8. Trsy kavylu sličného zdobící vypráhlá hadcová skaliska.

zjevem neobyčejná a památná houba teplomilná, která ze střední Evropy je známa jen z několika málo stanovisk. Při této příležitosti musím upozorniti na jinou ještě významnou stepní houbu, již na jiném místě a v jinou dobu roční (v srpnu a září) můžeme spatřiti tam, kde kavyl vláskovitý (*Stipa capillata*) na Pohaňských rozsáhlé plochy pokrývá. Je to palečka stopkatá (*Tulostoma mammosum*). Na tuhé, hnědavě podél rýhované a 2 mm tlusté stopce sedí kulovitá plodnice, menší lískového oříšku, na temeni tuhou a ostře utatou rourkou zakončená.

Vůbec je známo z naší stepi 25 druhů hub vyšších a pak přes 50 hub nižších, jež paraziticky napadají listy a stonky různých bylin (rezů a snětí), o jejichž výzkum získal si zásluhu známý badatel mykologický *Dr Richard Picbauer*.

Slunce pálí teď za poledne a potůčky potu se s náš řinou. Stojí to však za tu námahu a litujeme jen, že čas tak ubíhá a že již v tuto chvíli není nám popřáno schladiti se občerstvující lázni v šumících vlnách na splavě za Papírnou, tamhle z dálky nás již lákajících. Však i této rozkoše se dočkáme.

Náhle vyrušil nás šustot v zaschlém listí při pěšince. Nádherný zjev! Ještěrka zelená (*Lacerta viridis*), sameček. barvy živě a leskle zelené, která nabíhá různými odstíny od modravé až do zeleni smaragdové a seladonové, na břiše ve žlutavou přecházejíc. Pohyby její vzbuzují opravdu naše podivení, jsouť právě tak rychlé jako obratné a sličné. I velikost její nás překvapuje — měřit tento nádherný exemplář přes půl čtvrtá decimetru!

*

Když jsme toutéž cestou kráčeli za měsíc, tedy v červnu, vypadalo vše jinak. Po vlajících stříbřitých vlasech kavylu sličného ani památky, zmizely žluté koberce kručinky chlu-paté a jen zelené polštáře s hojnými lusky značily místa,

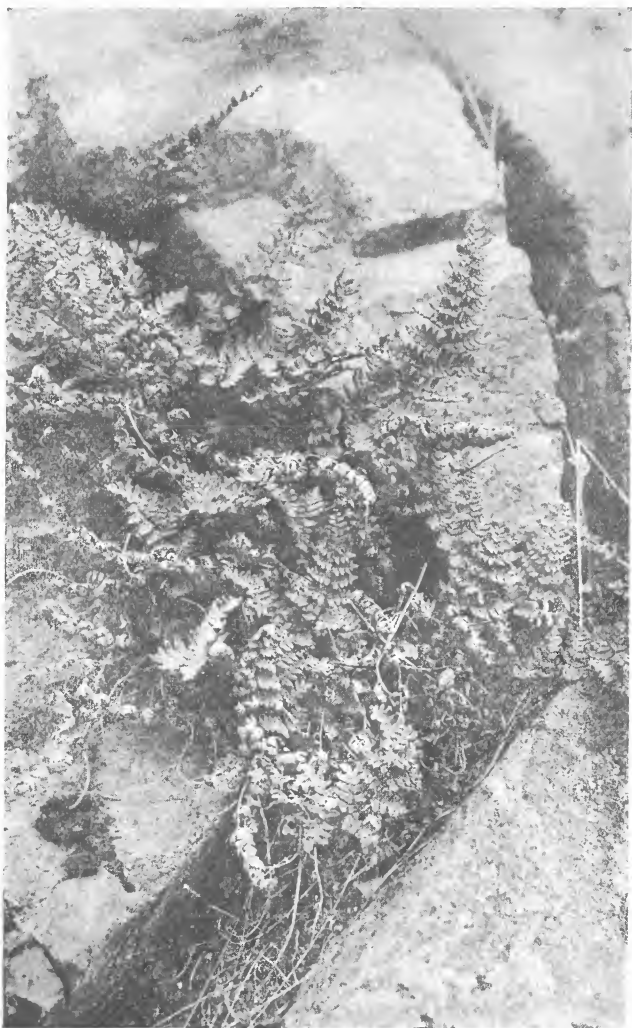

Obr. 9. Ovčí skok.

jež se před měsícem stkvěla nádhernou žlutí. Však zato, jakoby celý amfiteatr poprášil sněhem, svítí všude bílé hvězdičky rozchodníku bílého (*Sedum album* var. *micranthum*), který přejal vládu v tomto měsíci. Jen svěží, světle zelené skvrny značí místa, kde nedávno ještě odrážely se ve své stkvoucí bělosti květy obsypané koruny mahalebek od temně zbarvených skal a temné zeleně borovic. Z blízka spatříme na nich přehojně malých zelených plodů, které brzy dozrají. Zralé jsou černé a velmi hořké, chuť jejich připomíná poněkud chinin. Jen ty borovice nezměnily svou tvářnost, jsou věčně stejné a snad už ani nerostou. Vzpomínám na nebožtíka mistra Zvěřinu, ten by je jistě všechny namaloval.

Zato lahodily oku růžové keře, jež právě nyní oživeny množstvím vonných květů rozlévaly sladký, jemný parfum příjemně osvěžující na značnou dálku. Podivno, že zde na stepi sledují růže hlavně dno rokli, málokterá si povyběhla na svah. Květy jejich hrají všemi odstíny červeně od bledě růžové do nejsytější červené a mezi nimi mnohá se pyšní velikými čistě bílými korunkami. Nejhojnější je růže šípková (*Rosa canina*) v přechetných odrůdách, s ní závodí, ba některou rokli ovládly jen různé odrůdy růže vinné (*Rosa eglanteria*) s květy malými živě červenými nebo bílými.

Nejmohutnějšími a nejozdobnějšími keři s pruty velmi dlouhými a obloukovitě přewislými s četnými velikými květy a největšími šípky honosí se růže sivá (*Rosa glauca*), která zaujala hlavně polohy nejnižší. Méně hojná je růže plotní (*Rosa agrestis* s varietou *Gizellae*), růže malokvětá (*Rosa micrantha*), růže elipčitá (*Rosa elliptica*) a růže křovištní (*Rosa dumetorum*). Musím ještě podotknouti, že červen je měsícem květů různých těch košťav, sverepů, bojínků, pýrů a strdívek a hojných jejich variet i jiných trav, jimiž se skaliska jen hemží.

Obr. 10. Památná mediterranní kapradina „Podmrška Marantova“ v trhlinách serpentinových skal.

A tak každý měsíc nastupuje nová flora, která vystřídává předešlou, a tvářnost celé stepi docela se proměňuje. Jedna návštěva nedostačuje, abychom shlédli všechno, už proto také, že doba květu stromů, keřů a různých těch bylin je velmi různá. Jsem jist, že každý, kdo by věnoval potulkám od března až do listopadu jedno půldne s přestávkami třínedělními, byl by vždy odměněn a potěšen něčím novým, čeho si dříve nevšiml, anebo nově rozkvetlými neb plodnými druhy. Když pak nastoupí vládu říjen a z pozdní flory podzimní už jen poslední zbytky zdobí stráň a luh, tu Příroda vykouzluje pestrý souvislý koberec utkaný ze všech možných barev. Naše milé mahalebky připadající mně jako vždy zelené keře někde od Dubrovníka, svítí dosud svou nádherně živou zelení, jakoby tak chtěly zůstat přes celou zimu, sem a tam ve stráni září v paprscích říjnového slunce keříky brslenu rubínem a červenohnědé buky, oranžové javory a žluté břízy protějších chlumů mísí se se všemi odstíny barvy zelené až zelenočerné, avšak i fialové a červené. Snad neexistuje barva, která by tu chyběla.

*

Po tomto krátkém intermezzu, jehož jsme využítkovali ku lahodnému sice ale krátkému odpočinku ve stínu statné borovice, odbočili jsme s naší pěšinky na jinou vpravo a po několika krocích zaujal nás plně úchvatný pohled na ohromný záhon roztomilého pryšce červenoplochého (*Euphorbia polychroma*). Nádherná tato květina pokrývá tu příkrý svah v ploše asi 16 arů tak hustě, jakoby ji zde nasázel, květ na květu v statisících, takže celá pláň plane zlatem, až člověku zrak přechází. Je to u nás vzácný zjev svrchovaně pozoruhodný, jenž vyvolává představu subtropické vegetace. Co se to tam mihá mezi skalisky? Toť celé stádo oveček. Teď právě se jedna ozvala svým „béééé“, teď druhá a třetí. Do naší dnešní idylly se to zrovna dobře hodí. Ale nerad je tu vidím, poněvadž tak

Obr. 11. Údolí Jihlavky u mlýna.

jako kozy vše ožerou a mnoho spoust v květeně natropí.

Vratme se na původní pěšinku a pokračujme po ní. Zde vévodí dvě statné bizarní borovice skalnaté ostrožni, jejíž plošinu jsme ihned opanovali. Větérk chvillemi zašelestí v zelených haluzích, s protější strany ozývá se milý hlas žežulky „kuku“, „kuku“ a na samém vrcholu statné borovice zpívá svou rozkošnou melodii náš milý sedmihlásek (*Hypolais philomela*), který až sem zaletěl z mlynářovy zahrady, a po kvítkách poletuje oranžovými a ze-

nými ornamenty pomalovaný motýlek. Báječná scenerie dovede na dlouho upoutati svou pestrostí a malebností každého turistu a nadchnouti mistra krajináře, jenž neodolá, by ji nevykouzlil na plátno.*) Slunce plně ozařuje v mohutném oblouku srázné svahy amfiteatru v plné nádheře jeho majestátu, přecházejícího v pozadí v malebné homole, které svou podivnou ametystovou šedí ostře se rýsují na modré obloze. Právě uprostřed oblouku láme se terasa prudkým srázem k hřehu vroubenému lesklým lemem stříbropěné Jihlavy. Tot grandiosní „O v č í s k o k“, složený stupňovitě z několika mocných tabulí a kvádrů nad sebou postavených a dekorovaných milými mahalebkami, jež svou oslňující bělostí sněhovou od tmavého skaliska ostře se odrážejí, a několika keříky růže šípkové. Témě jeho leskne se stříbrem přechetných trsů kavylu sličného a staleté borovice tvoří mu malebnou obrubu. Úzký pruh podél břehu zelená se svěžím pažitem, jenž právě teď je zpestřen jako i přiléhající skaliska, většími i menšími skvrnami bílými i barevnými. To pradleny rozprostřely vyprané prádlo, které zde na sluníčku rychle schne. Z rána snášejí sem domorodé ženy v rancích na zádech zásoby prádla, které na četných hladkých balvanech z vody vyčnávajících namydlí a vyperou, vymáchají a k sušení rozkládají. K večeru zase každá se svým rancem plahočí se vzhůru cestičkou, po níž jsme sem právě přišli. Nepřispívá tato lidská dekorace sice nijak ku okrášení přírody, ale nám se docela zamlouvala jako prostředek ku zvýšení malebnosti a k oživení scenerie, jež je tu velkolepá a krásná kolem jako pohádka.

Aj, tu přiletěli něžní bílí konipáskové (*Motacilla alba*) od řeky až sem a čiperně se honí po skalách; patrně si hrají v zlatých paprscích májového sluníčka anebo se

*) Půvaby a malebnost zdejší Přírody zachytil svým uměleckým štětcem akad. malíř *Bobeš Sv.*, který tu již po několik roků, vždy od jara až do zimy tráví a vděčné partie i zajímavé detaily z tohoto ostrova divoké krásy na svých plátnech vykouzluje.

Obr. 12. Pastvinná step u Mohelna.

o něco hašteří. Snad ti dva žlutí konipáskové (*Budytes flavus*) jim překážejí. Jen neradi jsme opouštěli toto idyllické místočko, vzdálené všeho ruchu; člověku jsou tam jedinými druhy skaliska, borovice a šplouchající řeka. Jak vzácná příležitost pro přírodopisce. Může se kochati pohádkou vznešené Přírody a její božskou samotou a při tom konati svá pozorování a své výzkumy. Ale čas ubíhá jako voda a tak bylo nutno pokračovati po dosti strmé cestičce dolů. Nápadné zelené skupinky okrouhlých, dosti velikých listů, které se všude kolem mezi kamením roztaňují, náleží violce kopečné (*Viola collina*), dávno již odkvetlé. Kvete již koncem března a počátkem dubna jako violka vonná a bledě fialové koruny její s bělavou ostruhou příjemně voní a v té době všude po kamenitých svazích na sebe upozorňuje. — Také tu roste hojně violka srstnatá (*Viola hirta*) a violka skalní (*Viola rupestris*). Opět podotýkám, že se tu omezují jen na nejdůležitější jedince této „stepní botanické zahrady“. Kdybych měl vy počítávati všechny dřeviny a byliny (jichž tu roste na sedm

set rozličných forem) a popisovati jejich vzhled, květy a plody, neměla by tato kapitola konce.

Pak zajímaly nás romantické skály na břehu řeky, zrovna nad splavem, zdobené kvetoucími mahalebkami, jejichž veselá bělost zvyšuje radostnou sváteční náladu dnešního májového dne, a ověncené pichlavými pruty statných ostružiníků, a proplétali jsme se mezi balvany, z jejichž rozsedlin vykukují různé slezinníky (*Asplenium*), stezkou vroubenou kvetoucími dřívěmi, brsleny a jinými křovinami přímo k řece. Nad námi hrozivě trčí nakupená bizarně strakatá skaliska, jakoby zrovna v tomto okamžiku měla chuť sesypati se nám na hlavu. Ty rozsáhlé, intensivně červené povlaky na nich tvoří lišejník zvaný *Gasparrinia elegans* var. *tenuis* a bílé plochy pocházejí od magnetitu, v nějž tu místy hadec přechází. Statné hlohy, jež vroubí břeh, ještě nekvetou, ani ohromné šípkové keře s dlouhými ve velkých obloucích až skoro k samé zemi visícími zelenými draperiemi, pod nimiž jako loubím blížíme se k „Ovčímu skoku“.

*

Vzpomínám tu na drobnou příhodu z loňského roku. Kráčeli jsme tu tři: já, žena a dcera. Velebné ticho vůkol přerušované jen sem tam šplouchnutím vody o pobřežní balvany. „Jé, had!“ vykřikla poděšeně dcera a tak tak, že jsme naň nešlápli. Skutečně ležel v trávě had natažený ani se nehýbaje, pravděpodobně nějaká užovka, ale jaká! Přes půldruhého metru dlouhá a nejméně čtyři cm v průměru, barvy celkem tmavohnědé do zadu ještě tmavší, bez zvláštních kreseb, s břichem žlutým. Něco podobného jsem ještě neviděl. Chtěje se hada zmocniti, přibližoval jsem se pozorně rukou tak, abych jej mohl chytiti zrovna za hlavou. Již jen okamžik a držím jej v hrsti — vlastně držel bych jej v hrsti, kdyby právě v tom okamžiku sebou nešvihl a nezmizel co nejhbitěji několik kroků pod vodou. Slyšel jsem již před několika lety vypravovati o podobném hadu,

*Obr. 13. Amfítheatr (pustinná skalnatá step) nad
Jihlavkou — od východu.*

který byl pozorován v údolí Jihlavy pod Templštnem a dokonce se mi tehdy tvrdilo, že to byla užovka Áesku-lapova (*Coluber longissimus* — *Aesculapi*). Považoval jsem tehdy to vypravování za trochu fantastické, ale nyní jsem se přesvědčil na své vlastní oči, že je možno, že užovka tato, která i jinde ve střední Evropě byla pozorována (v Čechách u Karlových Varů, Dánsku, Itálii, Dalmacii, na poloostrově Balkánském, na Kavkaze), může docela dobře i v údolí dolní Jihlavy žít. Nechci a tom rozhodovati, ale musím se přičinit, abych tento zajímavý zoologický problém co nejdříve rozluštil.

Se zmijí oboecnou (*Vipera berus*) jsem se na hadcové stepi nikdy ještě nesetkal, ač jsem ji křížem krážem tolikrát prošel a terén pro ni jako stvořený a také se nikdo zde nepamatuje, že by zde byl kdo viděl zmiji, ačkoliv na jiném podkladě (granulitovém neb rulovém) na výslunných stráních v údolí Jihlavy i Oslavy dosti hojně se vyskytuje.

*

Zatím došli jsme až pod samotný „Ovčí skok“. Masivní tato skála, složená z ohromných skoro svislých a tmavohnědých ploten hadcových, působí na nás mohutným dojmem. Plotny jsou za dnešního palčivého slunce téměř rozpálené. Temná barva jejich pochází od aerofytických (vzdušných) řas, jimiž jsou celé povlečené. Nejnapadnější je pošvořetízek (*Stigonema*) jako černé plstnaté polštářky a pak různé leptobolky (*Gloeocapsa*), z nichž leptobolka krvavá (*Gloeocapsa sanguinea*) je nejrozšířenější tvořící černohnědý prachovitý povlak na skalních plotnách. Sotva který čtenář by byl potěšen, kdybych zevrubně vyjmenovával a popisoval všechny druhy řas zde a vůbec na hadcových skalách, jmenovitě v roklích, rostoucí. Přes 80 druhů řas jsme tu již objevili a z nich víc než polovice náleží k řasám t. zv. aerofytickým — vzdušným, které sice z pravidla rostou na vlhkých stanovištích, ale

zvláště na skalách po delší dobu zcela suchých, jen občas deštěm zavlažovaných. Jen málokteré z nich mohou i ve vodě déle žítí a tam se vyvinovati, ale velká většina jich hyne, ve vodě-li po delší dobu se nalézají, dříve neb později. Po dešti, když řasy ty navlhnou, zčernají obrovské ty plotny jako uhlí a vypadají pak příšerně.*)

I pěkné, strakaté růžice několika druhů lišejníků zdobí tmavé ty plotny a pěkně se vyjímají polštářky různých těch mechů (některé i vzácné věci: *Toninia imbricata*. *Physcia teretiuscula*, *Psorotichia moravica*, *Grimaldia fragrans*, *Lecanora Dvořákii*, *Lecanora serpentinicola* a j.)

V puklinách ploten uchytilo se několik rozkošných mahalebek, teď právě kvetoucích a trsy různých těch trav a květin a přes horní okraj visí elegantně hustá kštice stříbřitých vlasů kavylu sličného, jehož trs ojediněle i na plotnách se uchytil.

Avšak pýchou „Ovčího skoku“ a pravou perlou našich hadcových skal vůbec jest nejen překrásná ale i velepamátná kapradina podmrška evropská neboli kapraď psací (*Notholaena Marantae*), kterýžto vzácný objev pro květenu moravskou učinil 19. června r. 1858 *C. Roemer*, který v těch letech velkou péči věnoval výzkumu květeny v okolí Náměště n. Osl. Tento objev byl z dvojího hlediska památným tím jednak, že byla tato kapradina novou pro květenu moravskou, jednak však stanovisko toto patří k nejsevernějším, která jsou posud známa.

A ještě z jedné příčiny jest skvostná tato kapradina vysoce důležitou památkou: jako element, který nám před-

*) *Fr. Nováček*: 1. Předběžný nástin vegetačních poměrů aerofytických řas na serpentínech mohelenských. — Zvl. otisk Sborníku přírod. klubu v Brně, roč. X. 1927.

2. *Gloeocapsa Dvořáki* — Mor. přírodověd. komise.
Rud. Dvořák: 3. Příspěvky ku květeně morav. řas (celkem 7).

stavuje zjev reliktní, původu ve střední Evropě praeglaciálního, rázu mediterráního.*) Vyplňujíc většinou nepřístupné pukliny a rozsedliny vislých tabulí „Ověř ho skok u“, jest přírodou samou chráněna před vyplněním a bohdá se tu uchová na věky budoucí.

Tu se třepotá nějaký zvláštní motýlek. Než se nadál, byl v síti. Když jsme si jej prohlíželi, uznali jsme, že to vůbec žádný motýl není, nýbrž nejkrásnější příslušník hmyzu síťokřídlého t. zv. ploskoroh (*Ascalaphus macaronius*) mně známý již z loňského roku od Ketkovického mlýna, kde jsem jej poprvé poznal. Svými dlouhými tykadly s paličkou na konci a i barvitostí křídel dosti širokých, žlutě, černě a bělavě zbarvených i celým tvarem chlupatého těla velmi nás upomíná na denního motýla. Tento u nás vzácný a zřejmě teplomilný zástupce hmyzu jest pamětihodný svým rozšířením počínajícím kolem Středozemního moře, zasahujícím přes Uhry a již. Rusko do Turkestanu, Mongolska až na Japan.

Teď mohli jsme si ještě prohlédnouti několik nejvýznamnějších teplomilných lišejníků**) a pak jsme zaměřili do blízké „Papírny“ (nyní je tam pila) navštívit mistra *Bobše Sv.* Na štěstí byl právě doma a tak jsme si mohli prohlédnouti jeho plátna. Je to celá galerie, asi 60 kusů, různé velikosti a rozmanitých nálad ze všech koutů naší milé pohádky. Zde máme to celé bohatství scenerií, nálad

*) Relikt praeglaciální = zbytek z doby předledové t. j. z doby třetihorní.

**) V rámci těchto črt není možno pojednávat o všech druzích lišejníků zde na stepi rostoucích (je jich na půldruhého sta druhů) a pár kop názvů byla by věru jen zbytečná přítěž. Interesenty odkazují na podrobné dílo *Dra Jindř. Suzy*: 1. Nástin zeměpisného rozšíření lišejníků na Moravě vzhledem k poměrům evropským. — Spisy vydávané přírodověd. fakultou Masarykovy university v Brně, r. 1925, č. 55.

2. Geobotanický průvodce serpentínovou oblastí u Mohelna na jihozápadní Moravě (Č. S. R.) — Rozpravy II. tř. české akademie, roč. XXXVII. č. 31.

a všemožných barev pohromadě. Dlouho jsme obraz za obrazem prohlíželi a pozorně při tom sledovali odborný výklad mistrův, obdivovali jsme jeho píli a na konec zamlouvá si každý z nás zakoupení některého originálu.

A nyní spěcháme ke koupališti, na něž jsme se tak dlouho těšili. V okamžiku zmizeli jsme do jednoho v mocné sprše pod pěkným splavem a libovali si to báječné osvěžení. Po koupeli prý chutná. A tak jsme se pustili s chutí do svých zásob a každý se dušoval, že mu už dlouho tak nechutnalo jako dnes.

Krásně se to vyhřívalo a hovor plynul v samé chvále dnešních požitků.

*

„Avšak i za tuhé zimy“, chopil jsem se slova, „kdy je celé území pokryto mocnou vrstvou sněhu, má step svůj osobitý ráz a působí dojmem nepopsatelným. Za takového nádherného a jasného dne lednového je tu všechno velkolepě krásné kolem jako v pohádce. Od oslňující bělí hřebenů a oslnivě bílých plání v plném jasu slunečním se ostře odráží zatemnělé pozadí lesnatých chlumů, jež hrají černým sametem a zastíněných svahů hřebenů skalních bizarně zubatých, jež hrají modravým nádechem, a mohutná lípa dole u „Papírny“ obsypaná plodnými listeny zdá se v záři slunce rezavě zlatá. —

A ta bizarní scenerie hadcových roklí! Závěje sněhové v ohromných přesypech s převislými římsami posetými nesčíslnými drahokamy, červenými rubíny, modrými safíry, žlutými topasy, zelenými smaragdy a čirými démanty. A pohneš-li se z místa, vše se mění, skáče, jiskří a třepotá v záři sluneční, až zrak přechází. Tajemné ticho ruší jen skřípání pod našima nohama a kráкот sem tam poletujícího havrana nebo vrány a mlaskavé štěbetání vyplašených kvícal, jež se pasou na bobulích různých keřů nebo na červených jeřabinách četných jeřábů při nedaleké silnici. Tu a tam povrzávají hejlové (Pyrrhula

europaea) s jasně červenými hrdélky a tvářičkami. Borovice ozářené sluncem hrají svými korunami podivně tmavošedě-zeleně a ty, jež jsou ve stínu, černají se jako samet. A když ohnivá koule sluneční vklouzla tam kdesi za Skrejemi pod horizont a rozlila záplavu žhavého zlata, sníh žloutne. růžovatí, přechází v ametyst, co mezitím svahy ve stínu hrají podivně do zelena. A když všechny tyto báječné efekty zmizely, bledý ještě měsíc rozlil své magické světlo po kraji a krásný zimní den usnul (29. ledna 1929).

Za mírné zimy sníh na vyhráté stepi dlouho nevydrží. ba rozpustí se často hned jak napadne, takže za takových okolností zdá se tu býti jaro obklopené se všech stran zimou. Nic divného, že v prosinci nebo lednu se tu zelená tráva a svítí svými květy tu a tam některé bylinky, jež se nemohou už dočkatí pravého jara: mochna šedivá (*Potentilla cinerea*), tařice chlumní (*Alysum montanum*). sedmikráska (*Bellis perennis*) a j. Nežřídka i paví oko neb jiná babočka se tu mihne kolem nás.“

*

Nikomu se nechtělo ani vstávati, ale čas ubíhá a nutno v cestě pokračovati. Tu doléhá k nám jakýs hlomoz a otravný zápach výfuků benzinových par dává tušiti na blízkou lidský zásah do božské Přírody. To drtič kamene nemilosrdně rozptyluje spousty prachu, jenž stromy, keře. trávu i kvítí znešvaruje a umrtvuje a ptactvo zahání. Takové intermezzo nás jak se patří rozladilo. „Člověčina“! vzkřikl kdosi. Prcháme z těchto míst a vracíme se po silnici, která mírně po svahu stoupá, k naší pohádce. Granulitové skály při silnici přinášejí jakousi malou změnu a to i ve floře, však jen na krátkou dobu, a opět vstupujeme do území hadcového.

Tu pojednou stanuli jsme jako očarováni. Před námi vynáší se ohromný amfiteatr, nespoutaný a vítězný v celém svém majestátu. Těžko věru naléztí slov pro tenhle velebný zjev. A vysoko nad ním rýsují s nehnutými pe-

rutěmi své elegantní kruhy dvě veliké káně lesní (*Buteo buteo*), nejkrásnější ozdoba našich lesů připomínající orla. Však i ten (*orel říční* — *Pandion heliaetus*) se tu objevuje, pravidelně v podzimním a jarním stěhování.

*

Intermezzo: Na obloze kupila se pojednou mračna a zvyšovala jen efekt této malebné a divukrásné scenerie. Obloha, která za chvíli se současně smála a mračila a měla v zásobě mnohem více barev, než by jich mohl nanést nejlepší malíř, byla ideálním jevištěm pro takové přírodní divadlo. Zatím se roztahuje černý bouřný mrak, který se co chvíli rozzařuje klikatým a bohatě větevným bleskem. Sluneční kotouč se ukryl. Jsou tu však pojednou mračna celá černá, se stříbrným okrajem, jiná bílá s tmavým podkladem, jiná šedá, žlutá i zeleně zbarvená. Ale ještě více překvapuje mezi těmi mračny všech barev, bizarně seskupenými, část oblohy, která se směje překrásnou, čistou a tmavou modří. Nelze ovšem zachytiti tyto obrazy, neboť stále se mění. Pojednou se tmí a chvílemi ozařují blesky stemnělou oblohu. V tom spustil se prudký a až sice jenom krátký lijavec, ale tak vydatný, že jsme zcela promokli, ačkoliv jsme se ukryli pod statným kaštanem. Částečným odškodněním byla nám skvostná dvojité duha a čarokrásný pohled. Po lijavci zčernala hadcová skaliska jako uhel a tvář Přírody nabyla příšerně hrozné divokosti. (20. června 1928).

*

Mohli bychom stále pokračovati po silnici, která by nás pěknými serpentínami vyvedla pohodlně až na náhorní plateau a poskytla ještě leccos zajímavého; ale my odbočili jsme pěšinkou do rokle a hájkem *banksovek* (*borovice Banksova-Pinus Banksiana*) stoupali jsme do vrchu, kde nás upoutávaly na pokraji lesíka krásné divizny *brunátné* (*Verbasum phoeniceum*) s rozložitými přízemními

růžicemi dosti velkých listů a s velkými tmavě fialovými květy. Na vršíčku borovice usedlý drozd pěje o závod celé melodie lásky a radosti. Brzo jsme se octli opět na typické skalní stepi s porůznu vlajícími trsy kavylu sličného, kde slezinník hadcový (*Asplenium cuneifolium*) lemuje skaliny i vyplňuje jejich rozsedliny. Tato ozdobná kapradina je po celé stepi hojně rozšířena. Po t. zv. „schodkách“, z nichž je báječný výhled přes step a „Čertův ocas“ na údolí řeky a okolní lesnaté chlomy, kde ale také odpolední slunce docela nemilosrdně praží, dospěli jsme konečně notně propoceni toužebně již očekávaného vrcholu. A tu již opět stojíme na náhorních okrajích serpentinových skal přecházejících v krátkotrvnaté stepnaté pastviny, kde se uplatňují pamětihodné ekomorfosy některých lišejníků, jež nám dle *J. Suzy* slouží jako příklad zajímavé aplikace na stepní poměry. Jsou to v prvé řadě dvě terčovky, *Parmelia proluxa* var. *Parmelia molliuscula* var. *hypoclysta*. U jejich typů na skalách rostoucích jsou stélky široce růžicovitě rozložené, s laloky plochými, fixovanými na povrch kamene, kdežto u zmíněných dvou variet jejich, zde v drobnaté půdě a v nízké trávě rostoucích, stávají se laloky vystoupavými a volnými a uvolněné jejich stélky stáčí se v chumáčkovitá klubka a jsou větrem zmitány s místa na místo, při čemž jsou schopny dále žítí rozmnožující se úlomky; neboť plodnice a soredie obvykle u těchto forem chybějí. Je vždy velmi pěkně pozorovati celou řadu přechodů od typu až po tyto uvolněné formy. Příčinou toho je jednak labilita písčitého neb drobnými kamínky pokrytého podkladu podporovaná ještě náhlým a silným zahrátím podkladu, mnohdy po předchozím navlhnutí stélky. Ovšem, že tu přichází v úvahu i mechanický účinek silnějších větrů. Podobné sphaeroidní, vagantní formy vytváří zde též puklérka islandská (*Cetraria islandica*) i její varieta *subtubulosa* a růžkat ec ostnatý (*Cornicularia aculeata*), řídčeji i dutohlávka

losí (*Cladonia alpicornis*). Tyto ekomorfosy svým životem a habitem připomínají nám t. zv. „stepní běžce“, jež doznávají ovšem pravého výrazu teprve na stepích jihoruských a středoasijských.

Zatím jsme se přiblížili k mohyle u „Antonička“, od níž jsme ráno vyšli a mohu ujistit čtenáře, že líbil se všem pěkný pohled odtud na městečko i rozhled kol dokola na daleký obzor, jenž na západě je olemován velkolepým rámem, nesmírně dlouhou oborou s vysokou rozhlednou „Babylonem“.

Pohádka je skončena.

Výklad k obr. 14.

1. Konopice rolní (*Galeopsis ladanum*), forma normální.
1. a Táž zakrnělá forma = *pumila* (nanismus).
2. Rmen rolní (*Anthemis arvensis*), forma normální.
2. a Týž — zakrnělá forma = *gracillima*.
3. Vlčí mák (*Papaver rhoeas*), forma normální.
3. a Týž ve formě zakrnělé = var. *subintegrum*.
4. Stračka polní (*Delphinium consolida*), forma normální.
4. a Táž — forma zakrnělá = *simplex*.
5. Pryskeřík bambulínatý (*Ranunculus bulbosus*), forma normální.
5. a Týž — forma zakrnělá = *pygmaeus*.
6. - 13. Vesměs trpasličí formy (nanismy):
6. Chrpa porýnská (*Centaurea rhenana* subf. *simplex*).
7. Hvozdík temnorudý (*Dianthus Pontederæ* f. *uniflorus*).
8. Pupava obecná (*Carlina vulgaris* f. *minor*).
9. Zvonek klubkatý (*Campanula glomerata* f. *pusilla*).
10. Čistec roční (*Stachys annua* f. *parvula*).
11. Knotovka noční (*Melandryum noctiflorum* f. *minus*).
12. Černucha rolní (*Nigella arvensis* f. *pusilla*).
13. Sesel roční (*Seseli annuum* f. *pygmaeum*).

Obr. 14. Některé „nanismy“ z hadcové stepi u Mohelna.

Doslov.

„Přírodní rezervace u Mohelna bude pomník, k němuž putovati budou zástupci celého vzdělaného světa“. Tak pravil profesor krakovské university Dr K. Roupert, účastník zájezdu „Druhého sjezdu slovanských botaniků“ do Mohelna, pořádaného 1. června minulého roku, jehož účastníci — domácí i cizí — zvláště z Polska, také z Ruska a Francie (v počtu celkem 22), byli vysoce památnou zdejší hadcovou stepí a její vzácnou květenou uvedeni přímo v nadšení.

Profesor pařížské university Dr I. Hadamere, ve své odpovědi na uvítací řeč starosty F. Vaňka, (který se zmínil, že obecní zastupitelstvo projevilo jednomyslně ochotu podporovati všemožně veškeré snahy po zřízení projektované rezervace), ujistil nás, že je to skvělý případ, jak obec česká dovede chápati snahy kulturní a že jako majitelka tohoto území oslaví tak jistě nejkrásnějším způsobem desíletí výročí trvání samostatnosti československé.

Nedlouho na to, dne 13. července, přijeli sem zástupci „Páté mezinárodní geobotanické exkurse (I. P. E.) opět za vedení prof. Dra J. Podpěry a Dra J. Suzy z Brna. Tentokráte sešla se tu řada badatelů slavných jmen, jako prof. K. Domin s Drem Vlad. Krajínou z Prahy, prof. A. Borza z Kluže v Rumunsku, prof. Gleason z New Yorku, prof. Nordhagen z Bergen v Norsku, prof. A. Palmgrem z Helsingforsu ve Finsku, prof. A. Pulle z Baarmu (Utrecht) z Hollandska, prof. E. Rübel z Curychu, prof. Skottsberg z Göteborgu ve

Švédsku, prof. Vierhapper z Vídně, prof. Hryniewiecki z Varšavy, prof. Walter z Heidelbergu, prof. N. Malta z Rigy, prof. Al. Iljinsky z Leningradu, prof. Gams z Wasserburgu na Bodamském jezeře, prof. A. Tansley z Oxfordu v Anglii, dále ze Zagreba, Kovna, z Moskvy a několik domácích badatelů, jakož i několik dam.

Z obou těchto zájezdů zaslána byla ministerstvu školství a národní osvěty resoluce, která byla podepsána všemi účastníky zájezdu, zástupci to vysokých škol a výzkumných ústavů zahraničních i domácích, kteří s veškerým důrazem žádají, aby min. šk. a nár. osv. postaralo se za každou cenu o to, aby toto jedinečné území — evropské unikum — mající světový význam pro řešení různých otázek geobotanických a vývojových, budící velký zájem v učeném světě zahraničním, prohlášeno bylo státní přírodní rezervací.

V říjnu téhož roku poctili nás návštěvou dva Rusové, prof. university v Leningradě Boris Fedtschenko a Vsevolod Savicz, vědecký sekretář hlavní botanické zahrady tamtéž. Pobyli tu dva dny a velice se zajímali o interesantní zdejší květenu, Savicz jako lichenolog hlavně o bohatou floru lišejníkovou.

A tak zdejší vesničané vidí tu občas divně mluvící cizince: Angličany, Francouze, Švédy, Rusy, Poláky, Jugoslávce, Němce. Každý balí si do papíru vzácné květiny a pečlivě ukládá do tlumoku na památku. Některé zdejší květiny jsou rozšířeny po botanických ústavech celého světa.

Mapa hadcového území u Mohelny v měřítku 1:25000.

Oprava tiskových chyb.

Čti správně: sotva místo sotvo (1. str. 2. řádek).

hadcovou „ hadcovu (1. str. 5. řádek,

5. str. 7. řádek,

6. str. 2. ř. zdola).

právě „ pravě (4. str. 4. ř. zdola).

Magnussonem „ Magnusenem (16. str. 10. ř.)

břehu „ hřehu (24. str. 9. řádek).